

ԱՏԲԱՅՐ ԲԱՐԱՅՐ.

ԲԱՆԱՅՐԱՆԻՍՏԱՆԵ ԵՐԿԵՐ

ԱՆ -

ԲԱՐՁՐԵԼԻՆ

1909թ

891.99

Բ - 75

19 NOV 2011

ՀՈՒՐԳԵՐԷՆ

9001

Ա. Մ. ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՒ ԲԱ
ԳՐԱԳՈՐԾԱՆԻՐԱԳՐԱԳԻՐ

Ն. 9001, ԽԾ

Որպես Զանգեզուրի

ԻՄԱՄ ԽԱՆ ԲԱԿՈՋԻԼԱՐ

Ե. Խ. ԲԻՆ

ՄԱՐԿՈՋԻԱՆ & ՈՒ

ԻՍԿԱՆԵՐՆԵ

291.99

F-75

Մ. Կարապետյան

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐ

Ա.

ԲՈՒՐԿԵՐԷՆ

01 JAN 2009

891.99
P-75

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ
(Ցեր Ղազարեց)

ԲԱՆԱՍՏԵՂԵԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐ

Ա.

ԲՈՒՐԳԵՐԷՆ

Տպագր. ԶՍ.ԲԵՀ Ն. ՊԵՐՊԵՐՅԱՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ 1909

1001

05 MAR 2013

24234

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ո Ղ Ն Ե Ր Ո Ւ Ս

1908 ՅՈՒՆԻՒՍ 11 ի Հրաժը զի՛ս ալ Բաւեց դե-
պի Հայրենիք, ինչպէս նաեւ, ինծի պէս ուրիշ շա-
մը փախսականներ, որոնք Արսասահմանի մէջ տա-
ռապետան տալիներ ու տարիներ:

Բռնապետութիւնը՝ Թալանի ու Զարդերու կազ-
մակերպիչ այդ Բիւրս Ուժը՝ լռեցուցած էր նաեւ
Ժողովրդին Զայնը — Մամուլը —:

Սարսափի այդ սեւ տարիները՝ խմբագրի խոր-
խով ու ձորձով մէկէ աւելի մօրուսի բնակիչներ,
դեղին, կանաչ, կարմիր, մոխիր, եւ ուրիշ ամեն կեղծ
գոյներէ նախնասունն անասնիկներ, երկա՛ր ասեմ
կռկռոցնին ձգեցին ու ժողովուրդը հարսահարու-
թեան ճիրաններուն մէջ օրօրեցին:

Հիմայ որ Մամուլը զինքն ճնշող կափարիչը մէկ-
դի գլորած, կըսկսի ազատ շունչ առնել, բնական
էր քե՛զ անկաշկանդ մտքի արտադրութիւններ՝ լոյս տես-
նէին հետզհետէ, սերունդը լուսաւորելու, խանդավա-
ռելու եւ ազնոյացնելու:

67881-68

Փափագելով ուրեմն իմ կողմես փոփոխել բաժին մը բերել մեր ազգային գրականության ա՛յնքան աղ-
փաս սեղանին, եւ փաշտելու՝ բարեկամներէս,
որոնց մեծագոյն մասը կը կազմեն ԲԱՆՏԷ ԲԱՆՏԻս
ընթերցողները, մեծեցի, յաջորդաբար, եւ փոփոխել
պրակներով, հրատարակութեան տալ բանաստեղծական
եւ արձակ երկերու շարքը:

Հոս, սրտի անհուն սեղմումով մը կը ստիպուիմ յի-
շել քե՛հ՝ Մարտի բռնապետական կառավարութիւնը
1890ին գրաւած եւ բոլոր ձեռագիրներս, որոնց մէջ
կը գտնուէին փերուածներէս ստուար հաւաքածոյ մը
(1880 — 1890): Այդ փերուածները՝ 18 եւ 28 տարի-
ներու արտագրութիւնները, առհասարակ ներշնչուած
էին բնավայրիս հսկայ լեռներուն վրայ ու կոյս ան-
տառներուն մէջ, յանախակի՝ պոյսներէս. սակայն,
աւա՛ղ, ասոնք յաւիտեան կորսուած են...:

Ներկայ փերուածներս, միայն 1890 — 1895,
բանսերու եւ 1895 — 1908 Արսասանմանի, պանդիս-
տութեան մէջ գրուած են:

Նքէ հայ ժողովուրդը, այս փոփոխել պրակները
կարդալով քանի մը վայրկեան իմ զգացումներս ու
իմ մտածումներս ապրի, եւ հասած կըլլամ նրպա-
սակիս:

Ար. Մարտի

Ծ Ն Ո Ղ Ք Ի Ս Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ի Ն

Բանաստեղծութեան իր այս նախախալը
Ձեզի՛ կը բերէ ձօնել, հա՛յր ու մա՛յր,
Ձեր աքտորական, տարաքաղղ որդին
Որուն բուժուելու չէ՛ վէրքը սրտին,
Քանի՛ տառապի թափառ ու պանդուխտ,
Քանի՛ անկատար մընայ իր սուրբ ուխտ:

Երբ ինծի տըւիք լոյս — արեւ կեանքին՝
 Կը գուշակէի՞ք, ծընո՞ղբ իմ անգին,
 Թէ՛ վիշտէս ընկճած՝ երբ ես բանտ էի,
 Շուտով գերեզման իջնէիք պիտի...
 Շուրջը կը ննչէք դուք ազատ Լեռին,
 Իմ՝ հոս՝ աւազէն՝ Թորերըս կ'էջրին:

Է՛հ այս մատենիկ մընա՛յ միշտ արժան
 Ձեր յիշատակին, մինչեւ որ կործան
 Տապալի Գահը Մոլթին արիւնոտ,
 Ու ես պըլլըիլ գամ անձկակարօտ,
 Ձեր երկուքին ցուրտ գերեզմաններուն,
 Քրքրել մոխի՛րը մեր հին օրերուն...:

1904 Մայիս 10

Աղեքսանդրիա

Ա Ր Զ Ա Ն Ի Ն Տ Ա Կ

Արժանին տակ , հոգեսարսուռ, երկիւղած
 Միջերկրականն ու Կարմիրը զրկամած՝
 Դարավերջիկ երզը կ'երգեն անպատկառ,
 Երզը Շահուն, երզը Դրամին վեհափառ.
 Շոգիններուն սուլոցին մէջ անդադրում՝
 Նըստած լըռիկ, ցաւեբոս գիրկը տրտում,

Յուրտ անգորով էակներէ մեկուսի,
 Հեռի՝ թովիչ թարթիչներէ՛ն ալ կուսի,
 Հրդեհին մէջ վերջալուսին ընկըղմած,
 Հովերուն հետ հորիզոնին ամպամած,
 Սուրալ կտրել կ'ուզեմ Պարապն ու Նիւթին
 Կոպարէն դուրս թափել խոկերն իմ խրթին.
 Խրթի՛ն խոկեր փոթորկատանջ ըղեղի,
 Տաք տաք արիւն, արցունք աղի ու լիզի
 Թափուած՝ անմեղ էակներէ նահատակ.
 Դիեր՝ նետուած Մարմարային այն յատակ.
 Բիրի, Լախտի, Եաթաղանի հարուածներ
 Իջած՝ զլիսուն մայրերու որ նո՛ր են ծներ.
 Երախաներ բռնաքարշիկ՝ արգանդէ,
 Կախաղա՛նը տարուած հանուո՛ղր բանտէ.
 Լեզուն դեռ նոր բացուած տըղոց ու ծծկեր՝
 Մըսագործի կեռէն կախուած իրաններ.
 Հուր համբուրի մը տալիսին անմերձիկ
 Շիկնոտ այտեր լըկած կուսի գեղեցիկ:

Արձանին տակ՝ արձանացած կամ հիմակ.
 Սե՛ւ սեւ յուշքով առլի հոգին իմ համակ,

Ա՛լ չ'եմ դիտեր քոցերը որ կը մարին,
 Ո՛չ ուլ ամպերը ծիրանի կամարին.
 Կոհակներուն կոծուժը չ'եմ լըսեր ես.
 Զ'են ալ խըտղիր աչերս ծովի լոյսերէս.
 Կամրջին վրայ նազելահեմ շրջիկներ՝
 Շրջազգեստի շրջիւնով չե՛ն զիս մոզեր.
 Ամբոխ մը հօն կը խըլըտի ու կ'հռայ,
 Զոյգեր կուգան կ'երթան մայթին այն վըրայ.
 Իսկ ես յառած՝ Անծանօթին դէպ հիւսիս,
 Կ'երեւեմ ի՛մ լեռներ, Տօրոս ու Մասիս.
 Հորիզոնէն անդին կըզգամ նշմարել
 Մոխրա՛կո՛ւտը քաղաքներուն. աւարել
 Տրուած շէ՛ն շէ՛ն աւաններուն, գիւղերուն
 Տես՛քը. ծերեր ծընկով կըթոտ երերուն,
 Ճամբաները մարած ինկած, շունչ յետին
 Արձակելով դաշունին տա՛կը Բուրտին...
 Ահա՛ ահա՛ տողանցուծիւնը կարգով
 Աղջիկներուն որ կը տարուին բեկին քով
 Պիղծ հաբեմը շէնցնելու. լափլիզող
 Բոցերուն մէջ օրօրոյներ սեւասօղ.
 Մատաղ ճիչերն ըղեղէս նե՛րս կը հոսին.
 Արիւնէ՛ս են, ջիւղերուս հետ կը խօսին...

Արժանին տակ չը՝ բարախեր ա՛լ իմ սիրտ.
 Ժայռին ոտքը ժրգուած դիակ մ'անխրլիրտ,
 Դեռ կը փորձեմ շնչել, ապրի՛լ կուզեմ դեռ.
 Ապրի՛լ, տանի՛լ անտանելի կեանքիս բեռ.
 Ալիքներէն յամառութիւն ժառանգած,
 Պիտի փրփուր ժայթքեմ, մաշեմ անկասկած,
 Ապառաժները ծովափին անողոր,
 Եւաղրողները դարերուն թիւն ու բողոք.. :
 Սլացէ՛ք, անցէ՛ք ծովարձիւներ՝, սուլելով
 Ծո՛ցը մըտէք նաւակայքին անվրդով.
 Տըւէ՛ք, առէ՛ք բիւններ, տարէ՛ք հեռաստան,
 Յղփացուցէ՛ք գանձերով գեղ ու ոստան.
 Քաղաքակիրթ ազգերու դուք սուրհանդակ,
 Շրջան ըրէ՛ք երկրագունտը բովանդակ.
 Դարձէ՛ք, նոր նոր պաշար բերէ՛ք ու ապրանք.
 Թո՛ղ բազմանան անտառանան գործարանք.
 Յամաքները թո՛ղ մօտենան, միանան.
 Պարսիկ, Հնդկիկ, Չին ու Ճաբոն. Ասիան՝
 Եւրոպային ըշտեմարան անըսպառ.
 Դռները բա՛ց թողուն անվերջ տուրեւառ.
 Միթէ ասի չէ՞ր նըպատակը վըսեմ
 Տը Լէսէքսին որուն ժա՛յնը կը լըսեմ

Հօ՛ս, երբ Ծո՛վը կը նետուի գիրկը ծովին,
 Ու տորմիղը նե՛րս կը խուժէ խմբովին:

Արժանին տակ ողջ ողջ թաղուած հո՛յսը կայ.
 Հինգ դարերու հեծող հայուն Յոյսն հսկայ.
 Սըւէ՛գ, Սըւէ՛գ, պարանոցիդ կուռ շրդթան
 Ձը քակէ՛ն. վի՛զն անցուցին Հայութեան.
 Դու՛ն հարթեցիր Հնդկաստանին ուղին սեւ
 Ու մուծ պատեց Հայաստանին սու՛րբ արեւ.
 Ա՛խ, նըզովնե՛ր Քաղափարին այն անգուծ
 Որ Լէսէքսի ըղեղին մէջ զըտաւ մուտ.
 Միլիոննե՛ր ըսպառեցիր, Եւրոպա՛,
 Ջարագուշակ ջրանցքին համար, որ ապա
 Շահու, Մանգի արիւնշաղախ կրքերուն
 Արշաւանք մը տայիր ազատ, ոգորուն.
 Է՛հ, երջանիկ ազգերու սէզ ուղիներ՝
 Թո՛ղ ծնկագուճ, զլխուղ հիւսեն դափնիներ.
 Թո՛ղ մըսաբուր վաճառական դասակը՝
 Ըզմայլանքով պաշտէ քու բարձր հասակը.

Գաղթապաշտիկ պետութիւնները յաղթող՝
Արժանդ անեղծ պահեն դարուց դէմ կռիող.
Պատուանդանիդ ուղղէ՝ սակայն պահ մ' ականարկ
Արժան, Հա՛յ մը կը սպասէ հօն, չէ՛ անարգ,
Ո՛չ ալ վարժ է մուրալու գունն անցորդին.
Ազատութեան տենչով հալող լեռնորդին՝
Կ'աղօթէ որ նիրհող Առիւծն արթննայ,
Հայութիւնը վերականգնի, նո՛ր հըսկայ...

11 Նոյեմբեր 1900 Բօր Սայիտ

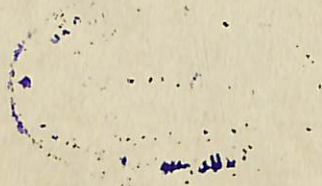
ԿԱՐՄ ԻՐ ԽԱՉԻՆ

Գողգոթայի կուեսի՛ն ցցուած, տանջանքի
Անա՛րգ զործիք ուր գամուեցաւ Երկինքի
Անդրանի՛կը, Առաքեա՛լը, Մարդ — Աստուած.
Որուն կաթիլ կաթիլ արիւնը թափուած՝
Ապաքինում տուաւ կ'ըսեն հիւանդին,
Գերի՛ն փրկեց, կոտրե՛ց դռները բանտին.

Քանի՛ դար է. տաճարներուն ճակատը
Կը շողաս դուն ու կը բազմիս զազաթը
Գմբեթներուն, որոնց ներքեւ քու անթիւ
Բանակները պաշտողներուդ ցայգ ու տիւ
Կամարները զոռացուցին սաղմոսով.
Սեղաններդ ալ ծածկած՝ ոսկի ըսպասով.

Ա՛լ հերիք է. գմբեթներէդ իջի՛ր վար.
Դիակներու դա՛շտը փութա՛ սըրավար.
Ազաւաներու մագիլներէն բզբտուող
Գանկերու վրայ ըսփոփանքի ցօղէ՛ ցօղ.
Օ՛հ, արիւնի ճամբուն վըրայ վիրաւոր
Կռուողներուն հասի՛ր ուժ տուր ու կեանք նոր.

Գընա՛, կարմիր Խաչ. արիւնով մկրտուած
Մայր երկրէն լո՛ւր բեր մեզի, ո՞ղջ է Աստուած.

Թէ խեղդուեցաւ հեղեղէն հայ արիւնի.—
Երեւնալու երես երբէք թէ ունի,
Կառչէ՛ կողին, անգամ մըն ալ խաչուի թո՛ղ,
Հայուն համար, ա՛յնպէս կանգնենք իր կոթող.

22 փետրուար 1906 Ալեքսանդրիա

59-188+9

Ն Ո Ր Օ Ր

Ծագէ՛, Նո՛ր օր, բե՛ր նոր յոյս՛ը Հայրենեան-
երկինքն անոր՝ Թանձր ամպեր կան հինգղարեան-
երկիրն՝ արիւն, մոխիր, Մասիս ու Տօրոս
Հուռ կը զիտեն արեան զետեքն ուխահոս:

Պանդուխտը խոց, կարօտի ա՛խ մը քաշեց,
Այրած սրտով հայրենիքը նա յիշեց.
Եւ հառաչանք ու յիշատակ հայրենեաց՝
Քեզի՛ ծընունդ տըւին, Նո՛ր օր լուսազգեաց:

Սփռէ՛, Նոր օ՛ր, սփռէ՛ շողեր կենդանի,
Խաւարի մէջ նստողը վե՛ր թող կանգնի.
Սառոյց բեւեռք, Հնդիկք ու ՄեծՈվկիան՝
Թո՛ղ հռչակեն. «Եղբա՛յր եմք մենք անբաժան»:

Բացուէ՛, Նոր օ՛ր, բացուի՛ն աչքեր թող անլոյս.
Դալկահար, խոյս տո՛ւր, արիւնո՛տ արշալոյս.
Ազատ շունչի, լոյսի՛ կարօտ ենք, լոյսի՛.
Պիտի լոյսո՛վ բացուին դռները յոյսի:

2 Յունիս 1900

Դահիրէ

ՀԱՅՐԵՆԻ ԳԱՐՆԱԿ

Ի՞մ գարնակ, աւազներուն ծոցէն մեղմիկ կարկաջով
Կը բըխէիր, կը յիշեմ, երբ ծիւնները թլուրներուն
Ապրիլի արեւէն կը հալէին կամաց կամաց,
Ու տեղ տեղ անհամբեր ծիւնածաղիկն ու մանուշակ՝
Գորովով երեսները կը ծածկէին դաշտերուն:
Յերեկուան աւելի տաքուկ պահուն, գիտե՛ս, յաճախ

Հսելու կուգայի մրմունջդ անուշ ու դիտելու
Աւազները զլտորոզ արեւներուդ խաղերը բիւր,
Թըթենին, որ մէկ ամսէ պողպատէն պիտի անդէն՝
Կանանչած տերեւներով քեզ հովանի կըսկըսէր տալ,
Օ՛, ո՛րքան կը սիրէի գարուն գարուն քեզ այցելել...
Մանկութեան տարիներուս ընկե՛ր, գարնա՛կ ականակիտ,
Դուն, տարուէ տարի, հրա մեր հայրենիքը գարուն կուգայ,
Կը ծընիս վըճիտ, կայտառ մանուկ, ծոցէն աւազներուն.
Ու կ'երթաս պըլլըլիլ ծաղիկներուն գարնանածին.
Իսկ իմ հոս, բուրգերու, ըսփինքսներու ոտքին տակ.
Կ'անցնին սե՛ւ տարիները, տատասկներէ խեղդուած.
Օր մըն ալ, թերեւս ո՛չ շատ հեռի օր մը, պիտի ցուրտ
Մարմինս իր խորթ արգանդին մէջ ընդունի. պառաւ մօրու,
Այս երկիրն արմաւենեաց, ուր ո՛չ սղախը կայ, ո՛չ գարնակ...

21 փետր. 1905 Աղեքսանդրիա

ՀԱՅՈՒՆ ԲԱԺԻՆԸ

Ծընած ըլլալ առողջ, ազատ,
Հայր, մայր, եղբայր, քոյր հարազատ,
Այս ամենէն տեսնել զըզուանք,
Յետոյ վարել պանդխտի կեանք.
Օգնելու վարժ ձեռքեր բանալ,
Անգութներէ գութ մուրանալ,

Հիւանդ, գերի, կարօտ, լըքուած.
Հասարակ ցա՞ւ մ'է այս, Աստուա՛ծ.
Բայց այս ցա՛ւն ես տըւեր բաժին,
Ամեն անոնց, որ հայ կոչուին:

Հայրենիք մը թողուլ ետին,
Տունտեղ, տաճար յանձնել Գուրտին.
Հալածողին սուրէն հեռու
Փախչի, լոկ կեանք մը փրկելու,
Տեսնել հեղեղն արեան հօր, մօր,
Տըղոց, կընոջ, քըրոջ, եղբօր.
Ձոհել պատիւ, ինչք, ըստացուած.
Հասարակ ցա՞ւ մ'է այս, Աստուա՛ծ.
Բայց այս ցա՛ւն ես տըւեր բաժին
Ամեն անոնց որ հայ կոչուին:

Դարերով թագ, մական կըրող
Ազգ մ'ըլլալ, ա՛զգ մը վեհ, յաղթող,

Արեւելքի արշաւանքին
Դէմ կուրծք բանալ, դընել հոգին,
Արեւմուտքի խաչակրաց ալ
Պաշար, մըթերք ու զինուոր սալ,
Յետոյ լըքուիլ առանձնացած.
Հասարակ ցա՞ւ մ'է այս, Աստուա՛ծ.
Բայց այս ցա՛ւն ես տըւեր բաժին
Ամեն անոնց որ Հայ կոչուին:

Ճակատագրի՞ն թէ Երկնքին
Խաղն է ըսենք. Հայու կեանքին
Տուգանքո՛վն է որ Եւրոպա,
— Նոր կըրթըւած ա՛զգն անոպայ —
Արիւնշաղախ իր շահերուն
Յագուրդ կուտայ եւ երերուն
Գահը Մուկիմ՝ ի՛նքն է բռնած.
Հասարակ ցա՞ւ մ'է այս, Աստուա՛ծ.
Բայց այս ցա՛ւն ես տըւեր բաժին
Ամեն անոնց որ Հայ կոչուին:

Ու վէրքերը դեռ թաց ու բաց,
Դէպ հայրենիքը թեւաբաց՝
Հառաչելով բռնել բարեւ,
Անկախութեան տեսնել արեւ
Յանկալ, յուսալ եւ երագել,
Աչերը պիշ, զու՛ր ըսպսսել,
Յետոյ մեռնիլ բա՛ն չը տեսած.
Հասարակ ցա՞ւ մ'է այս Աստուա՛ծ.
Բայց այս ցա՛ւն ես տըւեր բաժին
Ամեն անոնց որ Հայ կոչուին:

Օտար օդով, ջրով սընած,
Ազգը, լեզուն, կրօնը մոռցած
Պաղ անտարբեր բընիկներուն
Կամքէն կախուիլ անտէր անտուն.
Մինչդեռ շուրջը դիմակ զըրեր,
Կերութեամբ զիրենք տըւեր.
Կը ծաղրեն սուգդ, արցունքդ ու լաց.
Հասարակ ցա՞ւ մ'է այս, Աստուա՛ծ.

Բայց այս ցաւն ես տըւեր բաժին
Ամեն անոնց որ Հայ կոչուին,

Ո՛հ, ո՛հ. երբէ՛ք չեմ հաւատար
Որ մեր ցաւը բուժէ օտար.
Ո՛հ ալ յոյսըս կտրել կ'ուզեմ
Իմ սընուցած իղձէս վրսեմ.
Այո՛, գիտեմ, մօտ կամ հեռի,
Պիտ' ազատուի ա՛զգն իմ զերի.
Լու՛ծը, շըղթա՛ն նետած, կոտրած՝
Պիտի գոչէ. « Հերի՛ք Աստուա՛ծ,
Յաւե՛ր միայն տըւիւր բաժին
Ամեն անոնց որ Հայ կոչուին... »

20 Փետրվար 1898 Գաֆիւրէ

Ո՞ ԻՐ ԷՔ Ո՞ ԻՐ

Ուր էք ու՞ր, հի՛ն օրեր,
Արշալոյսնե՛ր կենսաբեր.
Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, ա՛լ չէք շողար,
Զէք ոսկի, մարգարիտ ա՛լ տեղար
Այրարատի սուրբ, ալեւոր կատար,
Ուր Տէրն Հայուն Ծիածանով խօսք կուտար...

Ուր էք ուր, հիշն օրեր,
 Ա՛լ չէ՞ք գար, չէ՞ք օրօրեր
 Հոգեւարքը հոգիներուն
 Որ վերքոտ կը տարուին, երերուն,
 Դէպի պաղ Սիւնը, դէպի Կախաղան,
 Ուր դահիճներ կեանքի բաղդը կը խաղան...:

Բ Ա Ն Ա Ս Տ Ե Ղ Ծ Ը

Կերթա՛յ, տեսէ՛ք, մի՛ հարջընէք ո՛ւր կերթայ·
 Կանցնի, շուրջի խըլքրտումը չը՛ դիտեր·
 Ամեն քայլի՝ կը ղընէ սեւ, մո՛լթ կէտեր,
 Բանաստեղծ մի՛, գիտէ՞ք, դայ:

Ժխտը կ'ատէ, լըռութիւնը կը կարդայ·
 Իր թեւերուն՝ տիեզերքը նեղ կուգար,

Իսկ աշխարհը զինքը կարծէ խելագար.

Բանաստեղծ մ'է սակայն դայ.

Կայք մը չունի, բաղդին վըրայ կը խնդայ.

Շողին, բոյրին, ըստուերին ու կոհակին

Հարց'ր կուղղէ ըսպասելով անձկագին.

Բանաստեղծ մ'է, գիտէ՞ք, դայ.

Մարդիկ զինքը կ'անաշգեն, ինք կը զընայ

Զըլեալներուն բաղդը կերգէ մորմորով

Ողբը կողբայ որբին, այրի մօր մը քով.

Բանաստեղծ մ'է, գիտէ՞ք, դայ.

Կիրքերէ վեր, սողունները կը կոխէ.

Մարմնացումը տառապանքին իր ազգին

Անո՛ր զոհել ուխտած է կեանքն ու ոսկին.

Յարգա՛նք, ազգի քերթո՛ղ է....

Մարգարէ ինյը՝ պատգամներ կ'որոտայ.

Դարուն ծընունդ՝ ապրի պիտի դարէ դար.

Վըսեմ կոյրը՝ կը յառի վեր, անդադար.

Բանաստեղծ մ'է, գիտէ՞ք, դայ.

Բանաստեղծը՝, այժ՛, կերթա՛յ ու կերթայ.

Ճամբան փըշուտ՝ հիւանդանոց կը տանի

Կամ կախաղան.... Մինչեւ դո՛ւ ռը տապանի՝

Բանաստեղծ մ'է, գիտէ՞ք, դայ....

12 Յուլիս 1900 Գահիրէ,

ՀԱՅՈՒՆ ՃԻՉԸ

Ա՛խ, ո՞ր ցեղն է ան որ Հայուն չափ կըրեց վէրք-
 ո՞ր երկիրը պարզեց ա՛յսքան անհուն աւերք.
 ո՞ր հայրերը կըտակեցին որբեր ա՛յսքան.
 ո՞ր մայրերէն բիւրաւորնիր այրիացան:
 Ըսէ՛, դաժա՛ն Դահիճ, անխի՛ղճ դու կեղնեող.
 ո՞ր ազգերու աղջիկներուն կուսական քօղ
 Ա՛յսքան ծըւիկ ծըւիկ բերին: Բորեա՛ն, խօսէ՛,
 ո՞ր աչերէն՝ այսքան արիւն արցունք հոսէ.
 Միլիոններ՝ մէկին քիմքին զոճ, մահանան,
 Զարդեն ազգի մ՛աշխարհականն ու քահանան,
 Ու դեռ ճիւղաղ ոճիրներու Գահին վրայ՝
 Բռնակալը սոնք ու հանդարտ թո՛ղ քընանայ....

Կը քընանա՛յ ու դուն օրօ՛ր կ'երգես անոր,
 Որ քունին մէջ նիւթէ ուրիշ ոճիրներ նոր-
 Գո՛ւն, Եւրօպա՛, Ոսկի Հորթին երկրպագու.
 Խորաններէդ, Լիվըրբուլէ մինչեւ Պագու,
 Բա՛րժըր գողա՛, յաղթանակիդ փըչէ՛ փողը-
 Թմբուկներով թաղէ՛ զոհերն ու կոյս հողը՝
 Թարմ արիւնի հեղեղներով առատ առատ
 Ոռոգուի թո՛ղ, զինովցընէ Խուժն ապիրատ-
 Հարիւրաւոր հազարներու ոսկորներէն
 Անմեղներու որ լըռեցին,—բայց կը ներհե՞ն—
 Մինչեւ ամպերը բարձրացո՛ւր նոր Աշտուրակ,
 Տնկէ՛ եղջիւրն ալ գագաթին, կարմիր դրօշակ:

Իսկ դո՛ւ, Երկի՛ր Նահատակ,
 Անուըջներուս նըպատակ,
 Հինգ դարերու սեւ — կարմիր
 Վիշտերովը խաչակիր.
 Մաքառէ՛ քիչ մալ, հոգ չէ՛.
 Մինչեւ որ ժա՛մը հնչէ,
 Ազատութեան ժա՛մը սուրբ,
 Երբ Թէյմըզ, Սևն ու Դանուբ,

Միսուրի, Նիլ ու Գանգէս,
Դիտեն Դարձին մեծ հանդէս
Որդիներուդ տարագիր,
Դէպ հայրենի Սուրբ Երկիր:

5 Յունիս 1901 Ադեքսանդրիա

ԱՔՍՈՐԻ ԵՐԳՍ

Դժգոյն է դէմքը կապուտակ
Եամարին.
Նըւաղ շողերն ամպերու տակ
Կը մարին.
Ու իմ հոգին սեւ կը հագնի,
Երբ հեռուն,

Հորիզոնը կը մըթագնի.

Մոլորուն

Աչերուս մէջ Յոյսը կուլայ,

Մինչ արեւ

Կուտայ վերջին, անցքին վըրայ,

Իր բարեւ....

Ի՞նչ կ'ըսէին հեծեծագին

Տերեւներ,

Երբ արիւնոտ լուսածագին

Արեւն էր,

Որ դալկահար կը սրսկէր շող

Վերէն վար,

Ու մերկ անտառը բռնած ղող՝

Կը հեւար.

Ի՞նչ կ'ուզէին ըսել թուփեր

Անսաղարթ,

Երբ գետինը կը թափթըփէր

Դեղի՛ն զարդ....

Ի՞նչ կը հըծծէր սըղոխը զով,

Երբ ծուփեր՝

Պղտոր գետը փոփրուտ ի ծով

Կը թափէր.

Մինչ պուրակն ալ հիւր երգակին

Ձէ՛ր լըսեր

Ա՛լ դայլայլիկը սրտագին

Մնչող սէր:

Ի՞նչ կ'երազէր արդեօք այն լուռ

Ուռենին,

Մինչ մերկ ծառեր՝ շուրջը սարսուռ

Մ'ուռնէին:

Մո՛ւթ էր ինծի, չէի մի վանգ

Ըմբռներ

Այդ խաղերէն յոգնարձագանգ՝

Որ լեռներ

Ու ձորեր ոտք կը հանէին.

Բընուծեան

Հոգեվարքի երգե՛րն էին:

Յաւիտեա՛ն

Պիտի թրթռան անոնք հեշտին

Ու տրտում,

Անկեղծ թարգման իմ մեծ վշտին

Անպատում... *

* *

Զո՛ւ վ շունչ Աշնան, ալքը թորիս

Թափանցօղ.

Փռէ՛, սրնու՛նդ կ'ուզէ հոգիս.

Թափէ՛ ցօղ

Սրտիս վըրայ ուր հրդե՛հ կայ

Զը մաքող.

Գարուններու գրկէն ինկայ

Օտար հող,

Օտա՛ւր երկին, որուն ներքեւ

Զե՛ն ապրիր.

Քու հիւա՛նդն եմ, անզի՛ն պարգեւ

Իմ երկիր:

Փարաւոնի տափակ երկրին

Աւազէ,

—Ուր շղջերը խօւ, կը բերկրին,

Կը վազէ

Երակներու մէջէն նիւթին

Թո՛յնը սեւ — ,

Նետեցին զո՛ղը զիս մըթին,

Անարեւ.

Ի՛նչ անարեւ, արեւ մ'ունիս

Հրատեղաց,

Բայց, ա՛խ, անոր տակ, տապանիս

Դուռն է բաց...

Ո՛ւ Եգիպտոս, խենեշներու

Դու կաղաղ.

Կ'ուզեմ գրկէդ ապրիլ հեռու

Ես խաղաղ.

Եղանակնե՛րդ ալ չունին համ,

Ե՛ն պատրանք.

Կը բոլորին օր, ամիս, ամ,

Ու իմ կեանք՝

Սառնոցի մէջ կը հոսի հօս
Անխորհուրդ,
Բոլորը՝ Զեւ, Կեղեւ, Խաւոս
Ու Խառնուրդ:

* *

Հօն է կեանքը, ծովէն անդին,
Լեռներով
Ու ձորերով զստուած, մըթին
Կողերով
Հայրենի՛քը, վառարանին
Անկի՛ւնը,
Պարտէզն, այգին, վըտականին,
Զեթունը,
Որ վիրաւոր առիւծ անյաղթ,
Գրկաբաց,
Յառի ճամբան տըղուն անբաղդ,
Արտալած:

Ա՛խ, ո՞վ կուտայ ինծի, նորէն
Ո՞վ կուտայ

Գեղիս աշունն, որ հեզօրէն
Ման կուգայ
Բլրէ բլուր, ծորէ ծոր, դաշտ
Ու պուրպ,
Որուն հետ անծա է անկեղծ, հաշտ,
Ներդաշնակ,
Լեռի՛ս աշուն որ կը սուրայ
Զայրագին,
Մինչեւ իջնէ հանգչի վըրայ
Գետակին:

Այն գետակին ա՛փը կ'ուզեմ
Ես դիտել
Բարտիներուն շարքը վըսեմ
Ու նիւհել:
Տա՛ր դիս, հովի՛կ աշնան, տա՛ր հօն
Շուղրիս քով,
Իմ Պաղ — Աղբիւր ու գեղայօն
Սէգ տեսքով

Իմ Զեթունի սարն ալեհեր

Պէրզինկայ:

Ըսէ՛, Աշու՛ն, իմ հին օրերը

Ո՛վ կուտայ....

15 Հոկտեմբեր 1900

Գահիրէ

Ա Բ Բ Ա Մ Ի Ի Թ Ա Ր

Արի՛, փիւնի՛կ հայուծեան, Մեծ Մըխիթար
Որու ճակտին՝ պատկառելի երկու դար՝
Անմահութեան կը բոլորեն լուսապսակ,
Ու դափնիներ կը հիւսեն պէ՛սպէս հասակ:

Քերդ մանուկի ի վենետիկ հիմնեցիր
Հաւաքելու հօն նշխարներ ցանուցիր
Քու մեծ ազգիդ թաղուած լեզուին, Պատմութեան
—Անկապտելի գանձեր —, պահել յաւիտեան:

Քարժրը տաճար լոյսի, անշէջ վառարան,
Հաստատութիւնդ է հանճարի որորան,
Ծիրանեծուփ ծովին ծոցէն ամբարձիկ
Ս. Ղազարու կղզեակն անքոյթ, գեղեցիկ:

Աւետաբերադանինք տարմատարմ
Հա՛ կը սլանան, բերանին շիւղ զով ու թարմ,
Կը լեցունեն վուվուներով ողջ այեր:
«Օն արթնցէ՛ք, կը մնչեն, ո՛վ խեղճ Հայեր»:

Մառախլապատ հայ երկնքէն
Խոյս տո՛ւր Խըտի՛ր, Ո՛խ ու Քէն.
Ի մի, Հայե՛ր, համախմբուած,
Թաղե՛նք Հինը, նոր կերտուած:
Արի՛ ու տե՛ս, Մե՛ծ Մըխիթար,
Բոպէի մէջ Երկո՛ւ Դար:

8 Ռեպտ. 1901 Աղեքսանդրիա

Մ Ա Ր Դ Ա Կ Ե Ր Պ Ը

Իգապարոյր ծըղիններուն մէջ ոսկի
Պառկած պըղերգ դահճապետը հայ ազգի,
Արինթաթախ ցուով՝ մարմար ծիծերուն
Կը հոտուըտայ վարդ յասմիկը, կէս արթուն,

Ձազիր Դե՛ւն է, իր կաղաղին քաշուած խոր,
Կ'ատէ դրսի ամեն աղմուկ ու ժրխոր.
Ալիքներէն Վոսփորի ստէպ կը նեղուի,
Կը ցնցէ զինք տըկար բզզի՛ւնն ալ մեղուի,

Ջնդաններու հոտէն արբշիւ, խել ճիւղ,
Մօրուտները կը մխրճի անսըլաղ
Գազանի մը պէս իր զոհին հետամուտ,
Կը յարճակի, ցերեկ ըլլայ կամ թէ մուկ:

Էջ, կըռնակը տըւած ահեղ Տեւտոնին՝
Կը ծաղրէ ողջ աշխարհը: Մայր ոստանին
Ամայացումը կը դիտէ սառն աչքով,
Լրտեսներու բանակ մ'ունի միշտ իր քով:

Թշուառակա՛ն, փորէ՛, փորէ՛ գերեզման.
Հա՛յն է Հա՛յը գերեզմանին պահապան,
Ապրէ՛ քիչ մ'ալ, ո՛վ ՄԱՐԴԱԿԵՐՊ, մինչեւ որ
Ազգ մ'Արիւնի Ծովէն յառնէ փառաւոր....

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶՔ
ԶԱՐԵՂ Ն. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ ԵՆ ՎԱՂԻՆԱԿ Ս. ԲԻԻՐԱՏ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0332135

24.234